

جایگاه اسناد الکترونیک در تقابل با شهادت به عنوان یکی از ادله اثبات

مسعود اقدسی قلعه حسن

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق ثبت اسناد و املاک
دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

دکتر احمد عسکری

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

انتشارات قانون یار

۱۳۹۶

فهرست مطالب

فصل اول

کلیات، تعاریف و مبانی نظری تحقیق

مبحث اول: مفاهیم و اصطلاحات

گفتار اول: اسناد الکترونیک

بند اول: تعریف اسناد الکترونیک

بند دوم: تعریف لغوی اسناد الکترونیک

بند سوم: تعریف اصطلاحی اسناد الکترونیک

گفتار دوم: ادله اثبات دعوا

بند اول: تعریف ادله اثبات دعوا

بند دوم: تعریف لغوی ادله اثبات دعوا

بند سوم: تعریف اصطلاحی ادله اثبات دعوا

بند چهارم: انواع ادله اثبات دعوا

مبحث دوم: انواع اسناد (نحوه منشاء تولید)

گفتار اول: اسناد سنتی (تعریف سند در معنای عام و خاص)

بند دوم: سند رسمی و عادی

بند دوم: در حکم سند رسمی

گفتار دوم: اسناد الکترونیک

بند دوم: سند عادی الکترونیک و ارزش اثباتی آن

گفتار سوم: وضعیت حقوقی اسناد الکترونیک

بند اول: عناصر و ارکان سند الکترونیک

بند دوم: قابلیت اعتماد تعامل

بند چهارم: آثار اسناد الکترونیک در اسناد بین المللی

بند پنجم: آثار اسناد الکترونیک در حقوق برخی از

کشورهای خارجی

بند ششم: آثار اسناد الکترونیک در حقوق ایران

گفتار چهارم: مبانی حقوقی تکذیب صحت سند الکترونیک

بند اول: اظهار انکار و تردید

بند دوم: ادعای جعل

فصل دوم

جایگاه و اعتبار حقوقی اسناد الکترونیک به عنوان ادله اثبات

دعوا

مبحث اول: عناصر اعتبار اسناد الکترونیک

گفتار اول: نوشته

بند اول: تعریف نوشته و کارکرد آن

بند دوم: برابری داده پیام و نوشته

گفتار دوم: امضاء

بند اول: تعریف امضاء و آثار آن

بند دوم: تامین کارکرد های امضاء در دلیل الکترونیک

گفتار سوم: اصالت

بند اول: تعریف اصالت و کارکرد آن

بند دوم: تامین عنصر اصالت در اسناد الکترونیک

مبحث دوم: تاریخچه اسناد الکترونیک در ادله اثبات دعوا

گفتار اول: نظام های مختلف دادرسی از نظر توجیهی

بند اول: نظام آیین دادرسی اتهامی

بند دوم: نظام آیین دادرسی تفتیشی

بند سوم: نظام مختلط آیین دادرسی

گفتار دوم: نظام دادرسی از نظر نحوه توجه به دلیل

بند اول: نظام دلیل قانونی

بند دوم: نظام دلیل آزاد

بند سوم: نظام مختلط

بند چهارم: سیستم حقوقی ایران

فصل سوم

جایگاه فقهی و حقوقی شهادت به عنوان یکی از ادله دعوی

مقدمه

مبحث اول: تعریف شهادت و جایگاه آن در فقه و حقوق

گفتار اول: تعریف شهادت

گفتار دوم: شهادت در اسلام

گفتار سوم: مبانی شهادت در فقه اسلامی

گفتار چهارم: شهادت در حقوق موضوعه ایران

بند اول: سیر تحول بحث شهادت در حقوق

بند دوم: شهادت شهود در قانون آئین دادرسی مدنی ایران

بند سوم: شهادت شهود در قانون مدنی ایران

بند چهارم: ارزش شهادت قبل از اصلاح قانون مدنی

مبحث دوم: شرایط و لوازم شهادت

گفتار اول: معیار ارزش شهادت

گفتار دوم: شرایط شهادت و شاهد

بند اول: شرایط شاهد

بند دوم: شرایط شهادت

گفتار سوم: شهادت بر شهادت

گفتار چهارم: رجوع از شهادت و جرح و تعدیل شاهد

بند اول: رجوع از شهادت

بند دوم: جرح و تعدیل شاهد

گفتار پنجم: نصاب در شهادت

بند اول: چهار شاهد مرد

بند دوم: دو شاهد مرد

بند سوم: شهادت دو مرد یا یک مرد و دو زن

گفتار ششم: شهادت کذب

بند اول: عنصر مادی جرم شهادت دروغ

بند دوم: عنصر معنوی

بند سوم: شرایط تحقق جرم

بند چهارم: شرط تعقیب شاهد کاذب

بند پنجم: آثار شهادت کذب

گفتار هفتم: تشریفات استماع شهادت شهود

مبحث سوم: تعارض شهادت با سایر ادله اثبات دعوی:

گفتار اول: تعارض شهادت با اقرار

گفتار دوم: تعارض شهادت و اماره قضایی

گفتار سوم: تعارض شهادت و اسناد رسمی

فصل چهارم

قابلیت پذیرش و ارزش اثباتی سند الکترونیک در تعارض با

شهادت

مقدمه

مبحث اول: تعارض در ادله اثبات

گفتار اول: تعریف و عناصر تعارض

بند اول: تعریف لغوی و اصطلاحی

بند دوم: عناصر اصلی تعارض

گفتار دوم: شرایط تحقق تعارض در ادله اثبات

بند اول: وجود حداقل دو دلیل

بند دوم: تنافی و تکذیب یکدیگر

بند سوم: وحدت موضوع

بند چهارم: حجیت ادله (تابعیت استناد)

بند پنجم: تعارض مستقر و غیر مستقر

گفتار سوم: بررسی اعتبار و ارزش اثباتی ادله اثبات دعوا

مبحث دوم: جایگاه سند الکترونیکی در نظام ادله اثبات

دعوا

گفتار اول: قابلیت استناد به ادله الکترونیک به عنوان

نمونه ای از یک سند معتبر

گفتار دوم: جایگاه ادله الکترونیک به عنوان یکی از انواع

سند رسمی در نظام حقوقی ایران

مبحث سوم: ارزش اثباتی سند الکترونیک
گفتار اول: ارزش اثباتی سند الکترونیک عادی
گفتار دوم: ارزش اثباتی سند الکترونیک مطمئن
مبحث چهارم: تعارض سند الکترونیک با شهادت
گفتار اول: تعارض دلیل الکترونیک با دیگر اسناد
گفتار دوم: تعارض سند الکترونیک به عنوان یک سند
رسمی با شهادت شهود
گفتار سوم: بررسی نظریه شماره ۲۶۵۵ شورای نگهبان
(مخالفت با ماده ۱۳۰۹ ق.م)

نتیجه گیری و پیشنهادات

فهرست منابع و مآخ

سپاسگزاری

سپاس و ستایش خداوندی را سزااست که عشق به آموختن را در انسان به ودیعه نهاد، شکرگزار او هستم که در این راه یاریم نمود و از او می خواهم که مرا در جهت به کارگیری آموخته هایم در راه صواب مدد فرماید.

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار نصیبم ساخته تا در سایه درخت پر بار وجودشان بیاسایم و از ریشه آنها شاخ و برگ گیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم و دانش تلاش نمایم.

عزیزانی که برایم زندگی و بودن را معنا کردند، همسرم و فرزندم که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم.

اکنون بر خود لازم میدانم که خاکسار اقدام
پرتلاش و با محبت تمام عزیزانی باشم که بر من
حق آموختن دارند. در این میان سپاسگزاری ویژه
خویش را تقدیم مینمایم به محضر استاد فرزانه
جناب آقای دکتر احمد عسگری که با سعی صدر،
حسن خلق و فروتنی زحمت راهنمایی بنده را بر
عهده گرفتند کمال تشکر را دارم.

تقدیم به وجود با ارزشتان

ماده ۱۲۵۸ ق.م. اسناد کتبی را به عنوان یکی از ادله اثبات دعوا برشمرده و متعاقب آن در ماده ۱۲۸۴ در تعریف سند چنین مقرر داشته است: «سند عبارت است از هر نوشته که در مقام دعوا یا دفاع قابل استناد باشد.» اگر چه با وضع قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ تا حدی ابهامات ارزش اثباتی اسناد الکترونیک مرتفع گردیده، لیکن هنوز ارزش اثباتی اسناد الکترونیک در حاله ای از ابهام قرار دارد و همین امر، امکان دادرسی صحیح و عادلانه را با مشکلات عدیده ای مواجه ساخته است.

سند در لغت به چیزی گفته می شود که به آن اعتماد می نمایند و در اصطلاح چنانکه ماده ۱۲۸۴ ق.م می گوید: سند عبارت است از هر

نوشته که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد . منظور از نوشته، خط یا علامتی است که در روی صفحه نمایان باشد خواه از خطوط متداول باشد یا غیر متداول، مانند رمزها و علاماتی که دو یا چند نفر برای روابط بین خود قرار داده اند. صفحه ای که نوشته بر آن نمایان است فرقی نمی نماید که کاغذ یا پارچه باشد یا آنکه چوب، سنگ، آجر، فلز و یا ماده دیگری.

موسسه حقوقی دادآزمون قاموس

قطبیان - پهلوانی فرد

فصل اول

کلیات، تعاریف و مبانی نظری تحقیق

مبحث اول: مفاهیم و اصطلاحات

گفتار اول: اسناد الکترونیک

در تجارت الکترونیک و به تبع آن مبادلات اسناد و داده‌های تجاری اشخاص باید مطمئن باشند که انتقال‌ها، ایمن و قابل اثبات و مشروع هستند. تنها با این دلگرمی اشخاص می‌توانند در تجارت الکترونیک فعالیت کنند، زیرا عدم وجود هر یک از خصیصه‌های فوق در انتقال داده‌ها می‌تواند آسیب‌های عمده‌ای به اشخاص حقیقی یا

حقوقی وارد کند.^۱ مفاهیمی که در ذیل بررسی می‌شود هر کدام در تجارت جهانی حقیقی هم‌تاهایی دارند، اما در دنیای الکترونیک باید دقیق‌تر مورد ارزیابی واقع شوند. ابتدا به تعریف مختصر از اسناد الکترونیک و سپس به تعریف لغوی و اصطلاحی اسناد الکترونیک خواهیم پرداخت.

بند اول: تعریف اسناد الکترونیک

در دنیای تجارت الکترونیک اسناد الکترونیک از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند و بدون وجود آنها تجارت در دنیای مجازی هیچ مفهومی نخواهد داشت و از طرفی به این دلیل که امضای الکترونیک را تنها می‌توان بر روی

---

^۱ -اسلام نژاد، عفت، ویژگی اسناد الکترونیکی، تهران، جشنواره بین‌المللی

مدارک الکترونیک و نه کاغذی انجام داد، ضرورت دارد که مفهوم اسناد الکترونیک بررسی شود. باید افزود که ق.ت.ا. همواره از ایمنی و اطمینان سیستم‌های اطلاعاتی و رایانه‌ای سخن به میان می‌آورد. این تصریح فی نفسه دارای اهمیت است. زیرا بدون ایمنی و اطمینان، داده پیام و امضای الکترونیک از هر نظر فاقد اعتبار خواهد بود. بنابراین، چنانچه قانون مذکور نیز به حق تصریح دارد، قابلیت پذیرش اسناد الکترونیک نیازمند وجود رکن اساسی اطمینان و ایمنی می‌باشد.^۱ به همین دلیل است که ق.ت.ا. از موجودیت کامل و بدون تغییر داده پیام به مفهوم عدم خدشه به تمامیت داده پیام

---

^۱ - همان، ص ۲-۳.

در جریان اعمال تصدی سیستم از قبیل ارسال، ذخیره یا
نمایش اطلاعات، سخن به میان می‌آورد.^۱

بند دوم: تعریف لغوی اسناد الکترونیک

سند در لغت به چیزی گفته می‌شود که به آن
اعتماد می‌نمایند.^۲

بند سوم: تعریف اصطلاحی اسناد الکترونیک

در اصطلاح چنانکه ماده «۱۲۸۴» ق.م
می‌گوید: «سند عبارت است از هر نوشته که در مقام
دعوی یا دفاع قابل استناد باشد». منظور از نوشته، خط یا

---

^۱ - همان.

^۲ - معین، محمد، فرهنگ فارسی، چاپ چهارم، امیر کبیر، تهران، ۱۳۶۰، جلد

علامتی است که در روی صفحه نمایان باشد خواه از خطوط متداول باشد یا غیر متداول، مانند رمزها و علاماتی که دو یا چند نفر برای روابط بین خود قرار داده‌اند.^۱ به اطلاعاتی که با استفاده از رایانه در محیط مجازی تولید، بهره برداری و نگهداری می‌شود و یا استفاده از آنها بدون رایانه امکان پذیر نیست، سند الکترونیک گفته می‌شود. قانون تجارت الکترونیک ایران تعریفی از مدرک الکترونیک به دست نمی‌دهد و تنها در بند «الف» ماده ۲ در تعریف داده پیام چنین مقرر می‌دارد: هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیک، نوری و یا فناوری جدید اطلاعات

---

^۱- امامی، سید حسن، حقوق مدنی، تهران، ابوریحان، ۱۳۴۶، جلد ۶، ص ۶۵.

تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود.^۱ بند «ه» ماده ۲ یا در بندهای «ح» و «ط» به ترتیب سیستم‌های اطلاعاتی ایمن و رویه ایمن را تعریف می‌کنند. اما می‌توان گفت که اسناد الکترونیک داده‌هایی هستند که در مواردی مثل اسناد تجاری خاص با فرمت‌های ویژه و در موارد دیگر بدون توجه به فرمت و قالب آنها و فقط با توجه به محتوای سند در شکل الکترونیک بوسیله دستگاه‌های پردازشگر مثل رایانه بوجود آمده‌اند.^۲

---

^۱- منصور، جهانگیر، مجموعه قوانین، با آخرین اصلاحات قانون تجارت همراه با قانون تجارت الکترونیکی قانون جدید چک، تهران، دیدار، ۱۳۸۹، ص ۲۶۹.

^۲- فتحی، علی، ماهیت حقوقی امضای الکترونیک در اسناد تجاری، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۹۱، صص ۳-۴.

سند الکترونیکی رکوردی (کادر چاپی) است که می‌تواند توسط یک کامپیوتر دستکاری، منتقل و یا پردازش شود. کادر چاپی یا نوشته‌ای که دارای طبیعتی رسمی و قانونی باشد، که ممکن است به عنوان شاهد و گواه به کار رود، اطلاعات یا داده‌ای که بر رسانه‌ای قرار گرفته است، که دارای مندرجات، متن و ساختار است، و به عنوان گسترشی از ذهن آدمی به کار رود و یا قابلیت شمارش را به تصویر بکشد، داده یا اطلاعاتی که تولید شده و یا دریافت شده در قالب یک فعالیت شخصی یا سازمانی و به منظور حفاظت کنار گذاشته شده باشد، تا به عنوان شاهی برای ارجاعات آینده و فعالیت‌های بعدی به کار رود. همچنین، به اطلاعاتی که با استفاده از رایانه در محیط مجازی تولید، بهره‌برداری و

نگهداری می‌شود و یا استفاده از آنها بدون رایانه امکان پذیر نیست، سند الکترونیک گفته می‌شود.^۱

این رکورد:

۱. بر روی یک حامل مغناطیسی یا نوری (از جمله نوار مغناطیسی، نوار کاست، دیسک، سی دی، دی وی دی و دیسک سخت) نوشته شده .

۲. در کد دودویی^۲ (کدهایی هستند که قابل شناسایی برای کامپیوتر می‌باشند و همچنین، برای بیان زبان داده های کامپیوتر مورد استفاده قرار می‌گیرند، این کدها کلیه اعداد و حروف و نشانه ها را بر اساس صفر و یک نمایش می‌دهد. به طور مثال عدد هفت به شکل

---

۱ - سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران،

Record، تهران، ساختمان آرشیو ملی، ۱۴ مرداد ۱۳۸۸، ص ۱-۲.

^۲. binary code .

۰۱۱۱ نمایش داده می شود و حرف **A** انگلیسی ۰۱۰۰۰۰۰۱ و حرف **a** با عدد ۰۱۱۰۰۰۰۰۱ نمایش داده می شود. به این این طرز نمایش داده ها نمایش اسکی می گویند که توسط کشور آمریکا ابداع شده است) ضبط شده.^۱

۳. برای دسترسی نیازمند رایانه (سخت افزار و نرم افزار) است.

۴. به راحتی قابل دستکاری است (به روز شدن، از بین رفتن و ...).^۲

---

^۱ -افن بک، جان، مترجم ارشدی نژاد، محمود، میکروپروسور ها، تهران، نص، ۱۳۸۹، ص ۳۷.

^۲ -سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، منبع پیشین.

- در حقوق ایران سند الف - نوشته‌ای^۱ است که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد (ماده‌ی ۱۲۸۴ ق.م و ماده‌ی ۳۷۰ به بعد آیین دادرسی مدنی) ب- مطلق دلیل است اعم از مکتوب یا ملفوظ و مرادف مدرک است و در همین معنی عبارت «سند کتبی» به کار رفته که تلویحاً از وجود سند غیرمکتوب حکایت دارد.

اسناد الکترونیک اسنادی است که از طریق واسطه‌های الکترونیک ایجاد می‌شوند.^۲

- محمد صابر رائی در مجموعه اسناد الکترونیک چنین آورده است مجموعه‌ای از اطلاعات نامگذاری

۱- داودی، سیامک، نقش اسناد الکترونیک در نظام ادله اثبات دعوی در ایران، تهران، ۱۳۹۰، irvakil.org.

۲- دکتر سواد کوهی فر، سام، مقاله دادرسی دعاوی مدنی مرتبط با بستر مبادلات الکترونیکی صفحه دوم، <http://www.nahad.ir>.

شده که به عنوان یک واحد بر روی یک رسانه ذخیره سازی جانبی مانند دیسک ذخیره شده باشند و فایلها شامل داده و برنامه هستند که دسترسی به آنها به صورت مستقیم و از راه دور امکان پذیر است و بنا بر تعریف دکتر فیروز آبادی اسناد دیجیتال به اشیا یی که از ابتدا به کمک رایانه ایجاد شده اند یا در یک مرحله از چرخه عمر خود به نوع دیجیتال در آمده اند اطلاق می شود .

- با توجه به تعاریف ارائه شده چنین استنباط می شود که اسناد الکترونیک همانند اسناد سنتی می باشند با این تفاوت که اسناد الکترو نیکی تنها در قالب الکترونیک بر روی لوح فشرده یا از طریق وب تولید یا منتقل می شود در واقع می توان گفت اسناد الکترونیک فرایندی است که از طریق شبکه های الکترونیک تولید،

منتشر و توزیع می شوند و در مجموع می توان گفت اسناد الکترونیک را مدارکی خواند که اغلب ویژگیهای اسناد سنتی را حفظ کرده اند و با عنوانی مشخص و منظم به صورت الکترونیک تولید، نگه داری و توزیع می شوند و علاوه بر آن قابلیت‌های جستجو، بازیابی، چاپ، ذخیره سازی اطلاعات را به شکلی صحیح و سریع به دست کاربران متعدد می دهند و همواره روزآمدند.^۱

گفتار دوم: ادله اثبات دعوا

ابتدا به تعریف مختصر از ادله اثبات دعوا و سپس به تعریف لغوی و اصطلاحی آن خواهیم پرداخت.

---

^۱-صادقیان، نادعلی مقاله اسناد الکترونیکی شگفت آورترین رسانه ارتباط جمعی در عصر حاضر، مجله انفورماتیک، تهران، ۱۳۹۱، ص ۶.

بند اول: تعریف ادله اثبات دعوا

برای پی بردن به مفهوم ترکیبی سه واژه «ادله اثبات دعوی» باید هر یک را ابتدائاً به صورت مجزا معنا نمود تا بتوان از مفهوم این مفردات، مقصود را بیان نمود.

بند دوم: تعریف لغوی ادله اثبات دعوا

دلیل که جمع آن ادله و دلایل است. در زبان و ادب پارسی از جمله به معنای راهنما، رهنمون، و راه نماینده، نشان و علامت آمده است. دلیل فراهم آوردن وسایلی است که وجدان دادرس را اقناع می نماید.^۱ مفهوم ادله جمع مکسر دلیل هستند و دلیل نیز از ریشه

---

^۱ -دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، چاپ ۱، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۲،

ثلاثی مضاعف «دلّ» گرفته شده و از همین ریشه جمع مکسر دلایل برای واژه مفرد دلالت آورده شده است.^۱

دلیل به لحاظ لغوی به معنای رهبر، بلد، مرشد راه، طریق، جهت و سبب به کار رفته اس.^۲

بند سوم: تعریف اصطلاحی ادله اثبات دعوا

از منظر حقوقی دلیل چیزی را گویند که برای اثبات امری به کار می رود. چیزی که برای اثبات امری در دعاوی به کار می رود و دلیل در این معنا در برابر اصل عملی به کار می رود البته اصولیین نیز اصل را به لحاظ مرتبت پس از دلیل قرار داده اند به گونه ای که

۱- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران، گنج دانش، ۱۳۹۲، صص ۳۱۰ - ۳۱۱.

۲- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، منبع پیشین.

بیان شده است: «الأصل دَلِيلٌ حَيْثُ لَا دَلِيلٌ»؛ البته مقصود از دلیل مزبور اعم از ادله قطعی که عبارت از اقرار، سند، شهادت و سوگند هستند و همچنین دلیل ظنی که به آن اماره اطلاق می گردد می باشد چرا که در تعارض بین اصل و اماره، بدان علت که اصل در مقام رفع تردید از مکلف و بیرون آوردن او از تحیر و تعیین تکلیف ظاهری اوست در حالی که اماره ایجاد ظنّ نموده که مرتبه ای بالاتر و برتر از شک دار است و لذا بر اصل ارجحیت دارد. ^۱ ماده ۱۹۴ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ مجلس شورای اسلامی در خصوص تعریف دلیل بیان می دارد: «دلیل عبارت از امری است

۱- شمس، عبدالله، ادله اثبات دعوا، تهران، دراک، ۱۳۸۷، ص ۲۸.

که اصحاب دعوی برای اثبات یا دفاع از دعوا به آن استناد می نمایند.»

البته در ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی مدنی سابق (مصوب ۱۳۱۸ مجلس شورای ملی) نیز چنین تعریفی از دلیل به عمل آمده بود با این تفاوت که پس از کلمه «اثبات» کلمه «دعوی» به کار رفته بود و به قرینه لفظی مدتظر قانونی آیین دادرسی مدنی جدید آن را حذف نموده بودند تا لفظ به گونه ای که در ماده مذکور ملموس است، در افاده معنا دچار مشکل گردد بنا بر این، تعریف مندرج در ماده ۳۵۳ آ.د.م. سابق که به شرح فوق بیان شد مقصود مقنن را بهتر بیان می کرد.

مقنن در ماده ۱۲۵۷ قانون مدنی نیز بدون آنکه به تعریف دلیل پردازد با فرض بدیهی بودن آن به گونه ای

سخن گفته است که معنای مندرج در ماده ۱۹۴ ق.آ.د.م از آن استنباط می گردد.

۱- مفهوم اثبات: اثبات در لغت یعنی ثابت

گردانیدن، پا بر جای کردن، حکم کردن است به ثبوت چیزی، مقابل نفی مانند این مثال: «اثبات شیء نفی ما عدا نمی کند.» و اثبات کردن نیز به معنای ثابت کردن و تصدیق کردن آمده است به لحاظ فقهی مرحله علم به چیزی را مرحله اثبات آن می نامند و در آیین دادرسی اقامه دلیل بر مورد ادعا برای ترتب آثار قانونی آن بر آن تعریف شده است.^۱

۱- جلال الدین مدنی، سید جلال، ادله اثبات دعوا، پایدار، ۱۳۸۶،

۲- مفهوم ثبوت: در لغت به معنی وجود و تحقق

است. در اصطلاح اشاره است بوجود هر چیز در واقع و نفس الامر صرف نظر از علم و جهل انسان. مثلاً دو نفر که در مالکیت مالی اختلاف دارند و دعوی را نزد قاضی طرح می کنند مالکیت آن مال یک مرحله ی ثبوت قبل از طرح دعوی دارد یعنی صرف نظر از علم و جهل دادرس به مالکیت آن مال، آن مال در واقع یا تعلق به یکی از متداعیین دارد یا به هر دو یا به شخص ثالث و غیره. وقتی که دادرس مالکیت یکی از متداعیین را احراز نموده و آماده ی صدور حکم شد مالکیت آن مال وارد مرحله ی اثبات (یا مرحله ی علم دادرس در مثال مفروض) می شود و ممکن است مرحله ی اثبات مطابق

مرحله ی ثبوت باشد(اگر حکم مطابق واقع باشد)یا مخالف مرحله ی ثبوت.^۱

۳- مفهوم دعوی: در لغت دعوی به معنای ادعا

کردن چیزی را، خواستن، نزاع، ستیزه، پرخاش، دادخواهی، تظلم به کار رفته و جمع آن نیز دعاوی است. به لحاظ حقوقی منازعه در حق معین را گویند ادعای مدعی دعوی به معنی اخص و نیز مجموع ادعای مدعی و دفاع مدعی علیه دعوی به معنای اعم نامیده می شود.

همچنین دعوی را عملی دانسته اند که برای تظلم و احقاق حق صورت می گیرد در این معنا حق را دارای

---

^۱-جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، منبع

دو حالت سکون و تحرک دانسته و معتقدند عدالت ایجاب می کند که حق همواره در همان حالتی که هست باقی بماند و چنانچه جایگاه حق تغییر کند و یا به آن تعرض و یا تجاوزی صورت گیرد حق حالت تحرک پیدا می کند که به آن دعوی گویند.^۱ به هر حال از ترکیب سه واژه مزبور می توان به این نتیجه کلی رسید که ادله اثبات دعوی به چیزهایی گفته می شود که برای ثابت کردن امری در نزد مرجع قضایی به کار می رود که می توان آن را دلیل قضایی نیز نامید. فصل دهم از مقررات آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ مجلس شورای اسلامی از ماده ۱۹۴ الی ۲۹۴ قانون مزبور و نیز جلد سوم از قانون مدنی از مواد ۱۲۵۷ تا ۱۳۳۵ قانون

مزبور به بررسی ادله وسایل اثبات دعوی اختصاص یافته است.^۱

بند چهارم: انواع ادله اثبات دعوا

۱- اقرار: اقرار در معنای اصطلاحی، وفق ماده

۱۲۵۹ (ق.م) عبارت از «اخبار به حقی برای غیر بر ضرر خود» است.^۲

۲- سند: هر نوشته که در مقام دعوا یا دفاع قابل

استناد باشد. ماده ۱۲۸۴ ق.م.^۳

---

^۱ - جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، منبع پیشین.

^۲ - شمس، عبد الله، ادله اثبات دعوا، منبع پیشین، ص ۱۸۱.

^۳ - همان، ص ۸۰.

۳-شهادت: در نصوص قانونی تعریفی از شهادت

وجود ندارد. شاید به دلیل وضوح این واژه، لزومی به ارائه تعریفی از آن دیده نشده و صدق معنای عرفی را کافی دیده اند. این است که فقهاء نیز در کتب خود بلافاصله پس از طرح بحث شهادت، به شرایط شاهد پرداخته اند. به هر حال، می توان شهادت را اخبار به وجود حق یا سبب آن به نفع یکی و به ضرر دیگری است.^۱

۴-قسم: ضعیف ترین دلیل در بین ادله به معنای

اخص سوگند می باشد. عملکرد این نوع دلیل فقط به منظور «فصل خصومت» است. معادل عربی سوگند کلمه قسم، خلف به فتح حاء و یمین می باشد و آن، عبارت

---

^۱ - کریمی، عباس، ادله اثبات دعوا، تهران، میزان، ۱۳۹۱، چاپ سوم،

است از اینکه کسی خداوند متعال را نسبت به صحت ادعا، گواهی و یا حقانیت خود شاهد گرفته و بیان نماید.^۱

۵- امارات: سری دوم از دلایل قابل استناد، چه

برای اصحاب دعوی و یا برای قاضی، به عنوان قالب برای مستندات حکمی و موضوعی، امارات می باشند. وفق قانون مدنی امارات بر دو نوعند: امارات قانونی و امارات قضایی اماره از حیث دلالت بر واقع، بر اصل مقدم است؛ زیرا مبنای اماره غلبه است. یعنی مقام انتخاب بین یکی از دو وجه است که یکی از آنها وجه غالب، می باشد.

---

^۱ - گلدوزیان، ایرج، ادله اثبات دعوا، تهران، میزان، ۱۳۸۹، چاپ ۴،

اماره یک نوع «پیش فرض قانونگذار» و یا «پیش فرض قاضی» است. در لغت نامه حقوقی مکزیکی اماره «شیوه استدلال حقوقی دانسته شده که بر مبنای آن از یک واقعه اثبات شده، واقعه دیگر اثبات نشده را نتیجه می گیرند».^۱

مبحث دوم: انواع اسناد
(نحوه منشاء تولید)

گفتار اول: اسناد
سنتی (تعریف سند در معنای
عام و خاص)

سند از نظر لغوی به معنای «تکیه گاه» می باشد. در فراز ۲۹ دعای جوشن کبیر آمده: یا سند من لا سند له. در این دعا سند به خداوند اطلاق شده که تکیه گاه همه

---

^۱ - اسلام نژاد، عفت، ادله اثبات دعوا، تهران، آریان پژوه، ۱۳۸۹، چاپ ۱،

می باشد. اما منظور از سند در اصطلاح علم حقوق، سند کتبی و ملفوظ می باشد که وفق ماده ۱۲۸۴ (ق. م) به معنای «هر نوشته ای است که در مقام دعوا یا دفاع قابل استناد باشد.» در این تعریف، آنچه سندیت سند را محرز می نماید، دو امر است اول «قابلیت استناد» است که مصرحاً در این تعریف نیز آمده است و دومین امر که در تعریف سند بطور غیر مستقیم استنباط می شود، «حاصل فعل و تراوش اندیشه انسان» بودن سند است. از این رو، در این تعریف، لفظ «نوشته» خصوصیتی ندارد و به اطلاق خود شامل هر گونه نوشته فارغ از محل نوشتن و یا شکل نوشتن و یا حتی وسیله نوشتن می باشد.

نوشته فارغ از «محل نوشتن» مورد لحاظ واقع شده بنابراین، ممکن است نوشته بر روی یک قطعه سنگ،

کلوخ، قطعه فلز، آجر، تخت، یخ و یا حتی بر روی نرم افزارهای کامپیوتری باشد.

نوشته فارغ از زبان نوشتن می باشد لذا بر اسنادی که به زبان های دیگر اعم از اینکه در ایران و یا در خارج از کشور تنظیم شده باشد، سند اطلاق می گردد. اما برای اینکه در محاکم ما قابل استناد باشند، بایستی وفق ماده ۵۸ (ق. آ. د. م) «توسط مترجم رسمی دادگستری ترجمه یا مطابقت آنها با اصل توسط مامورین کنسولی گواهی شده و پیوست متن اصلی بشوند».

همچنین «شکل نوشتن» نیز خصوصیتی ندارد. نوشته ممکن است به صورت خط با حروف الفبایی، نقاشی یا خطوط مبهم بوده همچنانکه می تواند به شکل

برجسته یا تو رفته باشد. ممکن است رسم یک جمجمه و دو استخوان متقاطع، سندی دال بر تهدید تلقی گردد.^۱ با الغاء خصوصیت از «وسیله نوشتن» نیز می توان نوشتن با قلم، انگشت، یک قطعه چوب و یا از طریق تایپ را مشمول سند دانست همچنان که اگر کسی قادر به استفاده از دست برای نوشتن نباشد، ممکن است با سر و یا پا مبادرت به نوشتن نماید و بر نوشته محصول فکر و عمل او، اطلاق سند ممکن باشد.

به هر تقدیر، سند باید علاوه بر کتبی بودن، دو ویژگی اساسی داشته باشد تا اطلاق سند بر آن ممکن باشد: اولاً باید قابلیت استناد داشته باشد و ثانیاً «محصول

---

^۱ -دیانی، عبد الرسول، ادله اثبات دعوا در امور مدنی و کیفری، منبع

کار و اندیشه بشری» باشد. بنابراین، بر اثر انگشت که به طور غیر ارادی بر جایی نقش می بندد، هر چند قابلیت استناد داشته و بتواند امری را به اثبات رساند، نمی توان اطلاق سند نمود.

مدرک اعم از سند است و عبارت «سند مدرکیه» که معلوم نیست توسط چه کسی و کجا و برای کدامین مفهوم برای اولین بار استعمال شده، بار معنایی مشخصی ندارد به خصوص اینکه اضافه «سند» به کلمه «مدرکیه» آن هم با تاء تانیث، موجب استهجان لغوی این عبارت است. هر چند تصور شده در فقه با سند کتبی به عنوان دلیل اثباتی مخالفت شده ولی به نظر ما برای حجیت سند کتبی می توان حتی به آیه ۲۸۲ سور بقره استناد نمود که می فرماید: **یا ایها الذین آمنوا اذا تداینتم بدین الی اجل مسمی فاکتبوه و لیکتب بینکم کاتب**

بالعدل ... فليكتب و ليمل الذی علیہ الحق.

این آیه بر مومنین تکلیف شده که اگر وامی از کسی می گیرند، آن را به صورت مکتوب در آورند و نوشتن بدهی توسط یک فرد عادل، ضروری دانسته شده است. همچنین برای پرهیز از کم و زیاد نمودن دین و شرایط آن، نویسنده را - که باید بدهکار دین باشد - مکلف به املاي دین یا نوشتن و همراه دقت در تحریر مطالب نموده است. اگر تکلیف به ثبت دین در این آیه وجود دارد، قطعاً بایستی سند مکتوب مربوط به دین بتواند در جایی هر چند اجمالی کارآیی داشته باشد و حجیت آن فراتر از ضرورت پیشگیری از فراموشی مد نظر قرار گیرد. در مورد وضعیت نیز ظاهراً حکم مشابهی در قرآن کریم وجود دارد. ناگفته نماند، از منظر فقه اعتبار سند

در چنین صورتی تابع اعتبار اقرار خواهد بود زیرا اگر سندی با این مشخصات تهیه شد، اقرار به دین محسوب می شود. شاید هم علت مسکوت گذاشتن اعتبار سند کتبی به عنوان دلیل، ماهیت اقرار داشتن آن بوده باشد که از اعتبار و شرایط آن در بحث اقرار بحث نمودیم و قانون گذار بحث از اعتبار آن را تکرار مکرر دانسته باشد.^۱

به علاوه، بنا به حکم عقل - که یکی از ادله استنباط احکام فقهی می باشد، باید بی تعهدی مردم و رنگ باختن اخلاقیات در جامعه را با استفاده از تکنولوژی مدرن در امر تنظیم اسناد و تربیت افراد مجرب در این امر جبران نمود و اینکه عاقلان سند را به

---

^۱ -دیانی، عبد الرسول، ادله اثبات دعوا در امور مدنی و کیفری، منبع

عنوان یکی از ادله مهم اثبات دعوی قرار می دهند. همچنین امروزه افراد در مناسبات خود از خط استفاده می کنند و قادر به تنظیم سند کتبی می باشند، و سند کتبی برای پرهیز از فراموشی محتوای اعمال حقوقی وسیله مهمی است، مضاف بر اینکه تکنیک های بررسی جعل و کشف خدشه به مفاد اسناد روز بروز پیشرفته تر می شود، لذا نمی توان از ارزش اثباتی این دلیل غافل شد و اعتبار آنها در قالب اقرار مورد بررسی قرار داد یا شهادت را در اثبات مدعا، قوی تر از آن دانست و حکم به بطلان سند رسمی در مقام معارضه با شهادت شهود داد. امروزه، نیز دولت ها با صرف هزینه های کلان و به کارگیری آخرین دستاوردهای تکنولوژیک و تربیت نیروهای متخصص سعی در ارزش دادن روز

افزون به اسناد می نمایند. امری که بهترین خدمت به
آحاد جامعه از جهت جلوگیری از تزلزل مالکیت افراد،
صدور اسناد معارض، تعاقب معاملات معارض توسط
مالک بر موضوع واحد، جعل و تزویر بوده و در
پیشگیری از ایجاد دعاوی تصرف و اختلافات مربوط به
مالکیت نقش به سزایی دارد. تاریخ نشان می دهد که
قبل از تصویب قانون ثبت اسناد و املاک هزارها مشکل
ملکی وجود داشته که با تصویب قانون ثبت موارد
مذکور به حداقل رسیده است.^۱

بند دوم: سند رسمی و عادی

یک تقسیم بندی کلی قانونی مدنی سند را به
رسمی و عادی تقسیم کرده بدون این که تعریفی از سند
عادی ارائه دهد، با تبیین سند رسمی به اسنادی که

---

^۱ - اسلام نژاد، عفت، ادله اثبات دعوا، منبع پیشین، ص ۱۰۰.

در اداره ثبت اسناد و املاک و یا دفاتر اسناد رسمی یا در نزد مامورین رسمی در حدود صلاحیت آنها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشد (ماده ۱۲۸۷) سایر اسناد را عادی توصیف کرده است و با بیانی کلی قانونگذار اعتبار سند را به عدم مخالفت با قوانین موکول کرده است (۱۲۸۸ ق م). بنابراین می توان این طور استنباط کرد که سند مفهوم وسیعی دارد که اعم است از سند معتبر و غیر معتبر و قابلیت استناد به هر نوشته در دعوی لزوماً به معنی قابلیت اعتبار آن نیست. توضیح آن که مواد ۲۰۶ الی ۲۲۸ قانون آیین دادرسی مدنی در ۴ بند به عنوان مبحث سوم به اسناد تخصیص یافته است که عبارت است از مواد عمومی - انکار و تردید - ادعای جعلیت - و رسیدگی به صحت و اصالت سند که از

حساب ها و دفاتر نیز در بند الف (مواد عمومی) نام برده شده است که فصل اول با دوم قانون تجارت در مقام توضیح و تشریح دفاتر تجاری و دفتر ثبت تجاری انواع دفاتر تجاری و دفاتر ثبت تجاری را معین نموده است.^۱

ماده ۱۴ قانون مذکور به این امر صراحت دارد که دفاتر مذکور در ماده ۶ و سایر دفاتری که تجار برای امور تجاری خود به کار می برند در صورتی که مطابق مقررات این قانون مرتب شده باشد بین تجار در امور تجاری سندیت خواهد داشت و در غیر این صورت فقط به علیه صاحب آن معتبر خواهد بود. بنابراین از نظر شکلی برای اعتبار دفتر تجاری رعایت تشریفات مذکور در ماده ۱۱ (از لحاظ امضاء نماینده اداره ثبت) و نمره بندی و شمارش اوراق و منگنه شدن و قید کلیه اعداد

---

^۱-همان، ص ۱۰۱-۱۰۵.

حتی تاریخ با تمام حروف مطابق ماده ۱۲ قانون تجارت
ضرورت دارد.

۲.۱.۲. ارکان اسناد رسمی

۱.۲.۱. تنظیم سند «در» اداره ثبت اسناد و املاک یا در

دفاتر اسناد رسمی و یا در نزد مامورین رسمی

۲.۲. رعایت مقررات ماهوی و شکلی مربوط به

تنظیم سند

۳.۲. عمل مامور تنظیم کننده سند در حدود

صلاحیت خود

۱.۳.۲. صلاحیت محلی مامور

۲.۳.۲. صلاحیت ذاتی مامور

همانطوری که قانونگذار در ماده ۱۲۸۷ تصریح

کرده است است اسنادی که در ادارات ثبت اسناد و

املاک و یا دفاتر اسناد رسمی یا نزد مامورین رسمی در حدود صلاحیت آنها بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشد رسمی محسوب می گردد با این ترتیب می توان در یک تقسیم بندی کلی اسناد رسمی را در سه مجموعه طبقه بندی کرد: الف - اسنادی که در ادارات ثبت اسناد و املاک تنظیم شده اند مثل سند مالکیت و اجرائیه ثبتی ب - کلیه اسنادی که در دفاتر اسناد رسمی تنظیم شده باشند مانند کلیه معاملات و قراردادهائی که طرفین در دفترخانه اسناد رسمی مکتوب و تنظیم کرده باشند ج - اسناد تنظیم شده نزد سایر مامورین رسمی در حدود صلاحیت آنها و منطبق با مقررات قانونی.^۱

بند دوم: در حکم سند رسمی

---

^۱-همان.

قانونگذار در مورد بعض اسناد بنا بر مصالحی آنها را در حکم سند رسمی شناخته است که چک به عنوان سند از این جمله می باشد و مطابق مقررات آیین نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم الاجراء و طرز رسیدگی به شکایت از عملیات اجرائی دارنده می تواند با ارائه اصل و فتوکی مصدق چک و برگشتی آن از اداره ثبت محل درخواست صدور اجرائیه نماید. همچنین امکان صدور اجرائیه جهت پرداخت هزینه های مشترک به استناد قانون تملک آپارتمان ها به استناد اظهارنامه ابلاغ شده به مالک یا استفاده کننده برابر آیین نامه مذکور مقدور می باشد و نیز قراردادهای عادی که بین بانک ها و مشتریان در اجرای ماده ۱۵ قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب سال ۱۳۶۲ و الحاق چهار تبصره به آن تنظیم

شده باست در حکم سند رسمی بوده و بر اساس آن طبق ماده ۱۹۹ آیین نامه اشعاری امکان صدور اجرائیه ثبتی وجود دارد. قابل ذکر است که مطابق ماده ۱۲۹۱ ق م اسناد عادی در دو مورد اعتبار سند رسمی را داشته درباره طرفین و وراثت و قائم مقام آنها معتبر است.

اول- اگر طرفی که سند بر علیه او اقامه شده است صدور آن را از منتسب الیه تصدیق نماید.

دوم- هر گاه در محکمه ثابت شود که سند مزبور را طرفی که آن را تکذیب یا تردید کرده فی الواقع امضاء یا مهر کرده است^۱.

گفتار دوم : اسناد الکترونیک

---

^۱-اسلام نژاد، عفت، ادله اثبات دعوا، منع پیشین.

اسناد الکترونیکی اسنادی هستند که به روش رایانه ای تولید، منتقل و نگهداری شده اند. آنها ممکن است به شیوه الکترونیکی متولد شده و یا از شکل اصلی خود به فرم الکترونیکی در آمده باشند. (مثل اسکن از پرونده های کاغذی). بند ۷ از ماده ۲ قانون یکنواخت مبادلات الکترونیکی ایالات متحده آمریکا سند الکترونیکی را «سند تولید، ارسال، مبادله و یا ذخیره شده از طریق وسایل الکترونیک دانسته است» با استفاده از این تعریف و تعریف ارائه شده در قانون ایران می توان سند الکترونیک را اینگونه تعریف کرد: «سند الکترونیکی عبارت است از نوشته ای که از طریق وسایل الکترونیکی تولید، ارسال، دریافت و ذخیره شده و در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد».

مقصود از نوشته خط یا علامتی است که روی کاغذ یا چیز دیگر رسم شده و حاکی از مطلبی باشد.^۱ قانون تجارت الکترونیکی ایران و همچنین در قانون نمونه آنسیترا ل عبارت داده پیام به کار رفته و بدین صورت تعریف شده است: «اطلاعات ایجاد، ارسال، دریافت و یا ذخیره شده از طریق ابزار الکترونیکی نوری و یا وسایل مشابه از جمله مبادله الکترونیک داده ها، پست الکترونیک، تلگرام، تلکس و یا تله کپی». این واژه را به طور الکترونیک می توان معادل «نوشته الکترونیکی» دانست. بدیهی است که نوشته مذکور ممکن است توسط انسان ایجاد شده و یا حاصل عملکرد خودکار رایانه باشد مانند محاسبات و

---

^۱ - صدرزاده، افشار، صدرزاده، سید محسن، ادله اثبات دعوی در حقوق

تحلیل هایی که بوسیله خود رایانه و از طریق به
کارگیری نرم افزار و دریافت اطلاعات از وسایل دیگر
مانند حسگرهای دور از رایانه صورت گیرد.

در این گفتار اسناد الکترونیکی از نظر سطح
اطمینان دسته بندی کرده و سپس ارزش اثباتی آنها را
بیان می کنیم. سند الکترونیک را می توان از نظر سطح
اطمینان با توجه به سطح ایمنی سیستم اطلاعاتی، امضای
الکترونیکی و سابقه به دو نوع سند رسمی الکترونیک و
سند عادی الکترونیک تقسیم کرد که به بررسی آنها می
پردازیم.

بند اول: اسناد رسمی الکترونیک و ارزش

اثباتی آن

سند رسمی را می توان به صورت الکترونیکی تنظیم کرد. مطابق ماده ۱۲۸۷ قانون مدنی «اسنادی که در اداره ثبت اسناد و املاک یا دفاتر اسناد رسمی یا در نزد سایر مامورین رسمی در حدود صلاحیت آنها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشد رسمی است». در این صورت، سند الکترونیک رسمی، سند الکترونیکی است که نزد مامور صالح با رعایت مقررات قانونی تنظیم می شود. در این صورت سند الکترونیک رسمی، از همان اعتبار و آثار سند رسمی موضوع ماده ۱۲۸۷ قانون مدنی برخوردار خواهد بود. ماده ۱۳۱۷ اصلاحی قانون مدنی فرانسه، سند الکترونیک رسمی را بدین گونه تعریف کرده است: «سند رسمی را می توان به صورت

الکترونیک تنظیم کرد مشروط بر اینکه ایجاد و نگهداری آن تحت شرایط تعیین شده توسط شورای دولتی صورت گیرد». در ماده ۴-۱۳۱۶ همین قانون نیز بیان شده است «امضای صورت گرفته به وسیله مامور رسمی، وصف رسمی بودن را به سند اعطا می کند». شورای دولتی فرانسه نیز برخی شرایط فنی و ایمنی در خصوص ایجاد و نگهداری اسناد الکترونیک در مراجع رسمی را پیش بینی کرده است؛ که مراجع ثبت اسناد رسمی موظف به رعایت آن شرایط می باشند. همانطور که گفته شد؛ اسناد رسمی که طبق نص قانون مدنی، در نزد مامورین رسمی تنظیم می شوند؛ علاوه بر پذیرش و ارزش اثباتی بالا در محاکم، که قانونگذار ادعای تردید و انکار را در خصوص آنها نپذیرفته است؛ قدرت

اجرائی اسناد رسمی نیز از آثار اعتبار استثنایی آن ها است. ماده ۹۳ قانون ثبت، کلیه اسناد رسمی راجع به دیون و سایر اموال منقول را بدون احتیاج حکمی از محاکم عدلیه لازم الاجرا دانسته است.^۱ بنابراین ارزش اثباتی اسناد رسمی الکترونیکی همانند ارزش اثباتی اسناد رسمی سنتی است.

---

^۱ - رضائی، روح اله - کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه تهران - مقاله اعتبار اسناد الکترونیک ، مجله نشریه حقوقی گواه، شماره ۶.

بند دوم: سند عادی الکترونیک و ارزش اثباتی آن

اسناد الکترونیکی که بدون حضور مامور رسمی یا خارج از حدود صلاحیت آنها تنظیم می شود؛ سند عادی الکترونیک محسوب می شوند^۱ سند عادی با یک امضای الکترونیک ساده تصدیق می شود، این امضاء می تواند به صورت تصویر ساده امضای دستی یا تایپ نامشخص در زیر سند، آدرس پست الکترونیک وی، یک کارت هوشمند، انتخاب گزینه "موافقم" یا گذرواژه باشد. مطابق با مواد ۱۲۹۱ و ۱۲۹۲ ق.م.، هرگاه صدور سند از منتسب الیه تصدیق شود و یا در دادگاه ثابت شود که سند مزبور توسط منتسب الیه امضاء یا مهر

---

^۱ - مهدیپور عطایی، خسرو، تجارت الکترونیکی، مؤسسه فرهنگی دیباگران